

המרכז הקהילתי – יונה ואני נוסעים לברזיל

רעיון המרכז הקהילתי נולד משיחה, שהיתה בין נחום פסה וביני. פעמים רבות העליתי בדיונים השונים במוסדות הקיבוץ את הצורך להדק את הקשרים עם יהדות ברזיל. מטרתי היתה להגדיל את מעורבותה בבניין הקיבוץ שלנו. בחיפושינו אחר דרך לעורר מעורבות זו, נולד הרעיון להקים את המוסד הזה.

המרכז הקהילתי היה צריך להיות מוסד משותף. תפקידו: להכין מסגרות של פעילים לקהילות השונות בברזיל, אשר יפעלו להעמקת הזיקה אל היהדות ואל הציונות בקרב אלה שהתרחקו מהן. חשבנו, שבאמצעות ריכוז צוות מדריכים שלנו במוסד, שיוקם על-ידי יהדות ברזיל, נוכל להשיג מטרה זו תוך ארגון משותף של קורסים קצרים (חודש ימים עד שישה שבועות). רצינו להנחיל לפעילים הקהילתיים את ערכי הציונות והמסורת, הדרושים להם בעבודתם.

הרעיון נתקבל בהתלהבות על-ידי חברינו שם (לא אציין שמות של אנשים בברזיל בגלל סיבות מובנות). נחום נסע לסך-פאולו, ובתום סיבוב של שיחות והחלטות חזר עם תרומה רצינית, שאפשרה להתחיל בהקמת המוסד המשותף. רצינו להקים ארבעים חדרי מגורים, כיתות לימוד, ספרייה, מוזיאון, בית כנסת, אודיטוריום, חדר אוכל ועוד מיני מבנים הדרושים לפעילויות השונות. לצערי, זרם התרומות לא הדביק את ציפיותינו; ומה שיותר מצער הוא, שזרם המשתלמים היה דקיק, וכמעט פסק עם הזמן.

חבל, כי יהדות ברזיל היא אחת מאלה הנגועות ביותר בנישואי תערובת, והחשש מהתרחקותה מן היהדות ומן הציונות הוא כבד ביותר.

למרות כל אלה התחלנו במרץ בהקמת המוסד; הוקמו 20 חדרי מגורים והתחלנו בבניית הכיתות, כאשר אזל התקציב שהועמד לרשותנו; מדי שנה נסע אחד מחברינו לברזיל להמריץ את זרם ההשתתפויות, כשכל אחד מהשליחים יכול לזקוף לזכותו מידה זו או אחרת של הצלחה. באמצע שלב א' של הקמת המוסד נותרנו ללא אמצעים.

ללא כל קשר עם המרכז הקהילתי, מהווה קיבוצנו מקום קבוע ל"עלייה לרגל" של כל ברזילאי המגיע ארצה. לא עובר שבוע מבלי שתייר, עסקן ציבורי או איש עסקים יבוא לראות את הפלא הזה, שהוא "הקיבוץ הברזילאי". בדרך כלל הדבר הוא לטורח לחברים, כי המבקרים "נופלים" עליהם ללא התראה, ולפעמים מתיישבים אצלנו בימים לא כל כך נוחים, גם בחול וגם בחג.

אבל לגבי ביקור אחד דווקא, קיבלנו הודעה מוקדמת. רכז הוועדה למען המרכז הקהילתי בברזיל הודיע לנו על ביקורו של מר א', אחד מעשירי סך-פאולו. הוא ביקש לקבלו ברוב פאר ולנסות להתרימו. הוא גם ציין, שמוצאו של מר א' הוא מעדות המזרח, שהוא מדבר מעט פורטוגזית, אבל הצרפתית שוטפת בפיו.

חברי המזכירות הטילו על יונה ועלי לקבל את האורח הזה. הוא בא עם אשתו, והכנו לו יום ביקור מלא וגדוש. אני טיפלתי במר א', יונה טיפלה בגב' א', וחברי המזכירות דאגו אף הם להנעמת הסיור. בסיומו של יום זה, שלכל אורכו הראה מר א' סימני התלהבות, הערצה והערכה, הגענו לנושא השתתפותו במימון המרכז הקהילתי. כאן העלה מר א' הצעה כדלקמן: "אין לי כאן כסף, אבל בברזיל יש לי; יש לי גם השפעה רבה על הקהילות מיוצאי המזרח; כואב לי שקהילות אלה אינן תורמות די למעשה הציוני. לכן אני מציע שאתה ואשתך תבואו לסך-פאולו; אלך

אתך אל עשירי העדה ונתרים אותם, אשתי תלך עם אשתך אל הגבירות העשירות ויתרמו אותן. אני מבטיח לכם שתוצאות הנסיעה יהיו פוריות ביותר."

חברי במזכירות שמעו, ובישיבתם הראשונה החליטו לשלוח אותנו מיד לברזיל, לפני שהתלהבותו של מר א' תפוג ולפני שהבטחתו תישכח. קיבלתי בלחץ הזמן תדריך מכל אלה שקדמו לי בשליחות זו, בצירוף רשימות וכתובות של ידידים ופעילים וגם רשימת כל אלה שהתחייבו בעבר לתרום ושטרם מימשו את התחייבותם. בסוף אוגוסט 1977 טסנו לברזיל.

מסלול נסיעתנו עבר דרך ניו־יורק; חברי ביקשוני להמשיך במשא־זמתן עם יהודי אמריקני, שהציע הקמת מפעל משותף לייצור רשתות פלדה לתעשיות הפטרוכימיות. מר דניאלס ואשתו דיברו עברית וקיבלונו בניו־יורק בכבוד מלכים. הזמנו לביתם (באו לקחת אותנו מן המלון בקאדילאק שלהם), שם בלינו יום שלם; קיימתי גם שתי ישיבות ארוכות במרכז עסקיהם המפואר.

לאחר שהגענו להסכם עקרוני, הכפוף לאישור במוסדות המשק ולביקור באחד ממפעליהם הנמצא בגרמניה, הזמנו לארוחה באחת המסעדות הכי־הכי של ניו־יורק. הצורך להשתלב בלוח הזמנים העמוס שלהם חייב אותנו להישאר שבועיים בארצות־הברית. בלינו את הזמן הפנוי בספורים ובביקורים (גם שם יש לי משפחה). הרגשנו ששליחותנו מתחילה ברגל ימין. אבל הרגשה זו היתה קצרה ביותר, כי משם טסנו לברזיל, לתחנתנו הראשונה – מנאוס שעל שפת האמזונס, שם החלו צרותינו. הקשר שלנו במנאוס היה צריך להיות דרך מר ב', איש עסקים מצליח ביותר, מראשי הקהילה, שביקר בברור־חיל שבועיים לפני צאתנו משם. הוא הבטיח לבנימין, רכו המרכז הקהילתי, כי עם בואי יזמין לביתו אחדים ממכובדי העיר ויתרים אותם אישית למפעל "הנפלא הזה".

ערב נסיעתי לחו"ל הונח קו הטלפון הישיר בין ישראל לברזיל. בנימין התקשר עם מר ב', והלה, כולו נרגש משיחה "היסטורית" זו הראשונה בין מנאוס לברור־חיל, הבטיח שוב כי אין מה לדאוג: העניין מסודר!!

יומיים לפני צאתי מניו־יורק שלחתי אליו לתומי מברק המציין את תאריך בואנו ואת מספר הטיסה. לאחר קבלת הפנים המלכותית אצל מר דניאלס, ציפיתי מתוך אופוריה לקבלת הפנים של ברזילאי עשיר וחם לעניינו.

הגענו למנאוס בשלוש בבוקר; ירדו מן המטוס שלושה אנשים בלבד: ברזילאי אחד, יונה ואני. שדה התעופה היה חשוך ושומם. בדרך לצריף הקטן, ששימש משרד המכס, התכופף הברזילאי, שהלך לפנינו, כדי לקשור את שרוכי נעליו שהותרו. יונה, שהלכה אחריי, חייכה אליו ועקפה אותו. חיוך זה הציל את שליחותנו שם. כך הגענו ראשונים אל שוטר הגבול, שהסתבך עם דרכונינו הכתובים מימין לשמאל. הנוסע השלישי הבחין בארץ המוצא שלנו ופנה ליונה: "אני רואה שאתם מישראל, שמי מר ח'; אני גר במנאוס, ואם תצטרכו משהו – אני לרשותכם." אדיבות פתאומית זו היתה חשודה בעיני, והייתי כל כך בטוח שהקאדילאק של מר ב' ממתינה לנו בחוץ, שעניתי לו יבשות: "לא, לא, תודה רבה, מחכים לנו, אנחנו מסודרים."

לא דובים ולא יער. איש לא המתין לנו... למזלנו, מצאנו מונית, ואחרי מספר ניסיונות בבתי מלון שסירבו לפתוח את דלתם בשעות מזורות אלה, מצאנו סוף־סוף חדר ממוזג והלכנו לישון.

אני מספר ארוכות את הרפתקותינו בשליחות זו, כי הן יוצאות דופן לגבי חבר קיבוץ. הפעילות של גיוס תרומות זרה לנו ואפילו מתנגדת לאופי חיינו. בניגוד

לערים הגדולות בארץ, שמימנו את כל מוסדות הציבור שלהן באמצעות תרומות (מוזיאונים, אולמות קונצרטים, בתי חולים, מועדונים ועוד), מנסים הקיבוצים, פחות או יותר בהצלחה, לעשות זאת בכוחות עצמם. במקרה שמתקבלת תרומה, זו מגיעה אל המשק – בדרך כלל ללא פעילות יזומה.

לכן, בלי הכנה מוקדמת ובלי ידיעה מדויקת לגבי הצפוי לנו, קפצנו, יונה ואני, אל תוך תחום הפעילות המסובך הזה.

אם לחזור לסיפורנו, התקשרתי ב-10.00 אל מר ב'. הוא הזמין אותנו לבוא אל משרדו, שלמזלנו היה קרוב למלון שלנו. מר ב' הוא מעשירי העיר; בבעלותו מספר חנויות מסוג "כל-בו שלום"; בנוסף לכך הוא עוסק בעניינים שונים ומשונים, כפי שמעיד גודל אולם הנהלת החשבונות שלו. כאשר הוזמנתי על-ידי מזכירתו להיכנס אליו, פתחתי את הדלת הלא-נכונה, שהיתה סמוכה לדלת משרדו. נתגלה לעיני אולם בסדר גודל של חדר האוכל שלנו, מלא במאות פקידים המנהלים את חשבונות עסקיו.

מר ב' קיבל אותנו בלבביות, שאל לשלום בנימין, אך כאשר העליתי ברמו את הבטחתו כי יזמין אל ביתו מספר ידידים ויתרים אותם למען המרכז הקהילתי שלנו, החל להסביר כי הדבר בלתי אפשרי. הוא מצא בחזרתו מחו"ל מצב קטסטרופאלי בענייני בית הכנסת, ונאלץ להוציא מכיסו \$ 20,000 כדי למנוע את סגירתו; כל פניותיו אל אבות העדה הושבו ריקם, והוא לא יכול להסתכן בסירוב נוסף מבלי שהדבר יפגע במעמדו. בגלל המצב הקשה הזה, נבצר ממנו לתרום, לפעול... וזהו!! אבל, הסברתי לו, באנו במיוחד, על פי הזמנתו, הוא הבטיח... כן, כן, ענה, אבל המצב היה שונה... בכל זאת משהו הוא מוכן לעשות בשבילנו... ביקש ממזכירתו להביא לו את רשימת יהודי העיר, מסר לי אותה ואמר: "הנה, קח, אתה תוכל ללכת בעצמך אליהם..." אבל אינני מכיר אותם, לא ידוע לי מצבם הכלכלי ואני אפילו לא מדבר פורטוגזית (כזכור, סירבתי ללמוד שפה זו כדי לאלץ את חברי במשק לדבר עברית). "אין בעיה", אמר מר ב', "אספק לך מלווה, הוא מדבר עברית ומכיר את כל אנשי העיר."

מזכירו האישי לקח אותנו אל מר ג', שהיה צריך להיות המלווה שלנו; בדרך שאלתיו על מר ח' שפגשנו בשדה התעופה, והתברר שהוא בן דודו של מר ב'. הגענו אל מר ג'. הוא היה בעליה של חנות שגודלה דל"ת על דל"ת אמות, ומכר גופיות לאינדיאנים. "כן, כן", אמר לנו, "אני לרשותכם, אבל יש רק בעיה אחת קטנה; אני צריך לנסוע לסן-פאולו הערב ואחזור בעוד שבוע; אז נוכל לעבור את כל אנשי העיר ולהתרים אותם."

לא יכולנו לבזבז שבוע בהמתנה, ותפקידנו לא היה לחזר על הפתחים. יונה, שנפגעה עמוקות משיטת ההתחמקות, החליטה במקום לעזוב את הכל ולחזור לברור-חיל. הרגישה מושפלת, מרומה ונרמסת. כך הרגשתי גם אני, אבל עדיין לא הייתי מוכן לוותר.

טלפנתי אל מר ח'. הוא הסכים לקבל אותנו לחצי שעה. השיחה נתארכה לשעתיים. הסברתי לו את מהות המרכז הקהילתי ואת תוכן שליחותנו וסיפרתי לו על התנהגות בן דודו. ביקשתי את עצתו. הוא שאל שאלות רבות על הקיבוץ ועל מדינת ישראל; התברר לנו שהוא בקשרים עסקיים עם מדינתנו. הוא ביקש שאשאיר לו העתק מן החוברת שלנו והזמין אותי לבוא אל משרדו, למחרת אחר הצהריים.

למחרת בבוקר יצאנו לסיור מודרך על האמזונה ולביקור בכפר של אינדיאנים העוסקים בתעשיית תכשיטים וקישוטים מזרעונים צבעוניים וקשקשי דגים. לצערי לא רכשתי שם דבר ממעשי אמנות לתפארת אלה, כי בטעות חשבתי שאוכל לרכוש אותם גם בסך-פאולו.

אחר הצהריים הלכתי אל משרדו של מר ח', הפעם לבדי, כי יונה לא רצתה להיפגע שוב. להפתעתי ולשמחתי הוא קיבל אותי בלבביות רבה; הוא הראה לי כי שכפל את החוברת שלנו לכמה עותקים והבטיח לחלקם בין מכריו. מאחר שעתה זה חזר מנסיעה ארוכה לחו"ל, לא ידע עדיין את מי ימצא במנאוס; הוא ביקש כי אתקשר לאחד שבועיים, ואז יוכל למסור לי על תוצאות פעולתו.

ואמנם כאשר התקשרתי אליו במועד זה, בישר לי כי שלח אלינו המחאה בסך של \$ 6,000 כתרומתו הראשונה. לדברי חברנו, המנכ"ח את ועדת ברור-חיל בברזיל, זו היתה התרומה הראשונה שנתקבלה אי-פעם ממנאוס למעשה ציוני כלשהו. סכום זה כיסה למעשה את נסיעתנו לברזיל ואת הוצאות שהותנו שם; כל יתר הסכומים שקיבלתי היו בבחינת רווח נקי. בהמשך נשמר הקשר עם מר ח'. הוא ביקר בברור-חיל, שלח את בנו לשנת לימודים בארץ והוסיף עוד תרומה למרכז הקהילתי.

טיסתנו לבלם, תחנתנו הבאה, יצאה בערב המחרת. עד אז סיירנו במנאוס. ביקרנו בגן החיות שלה הנמצא בחלקת יער טרופי טבעי ונהדר. ספרתי יותר מ-50 צמחים שונים על מטר מרובע אחד; קשה לתאר את שלל הצבעים שלהם, גיוון צורותיהם ופריחתם הנהדרת.

גילינו גם את עוצמת הגשם הטרופי. יום אחד, כשהלכנו ברחוב, ראינו שפתאום כל האנשים הנמצאים סביבנו, רצים ומצטופפים מתחת לעץ ענק. לא הבנו את פשר הדבר, עד אשר החלו לרדת טיפות גשם, שהותירו על המדרכה כתמים בגודל של צלוחית קטנה. הצטרפנו לרצים, ואחרי שתי דקות של מבול שוב זרחה השמש, וכולם נתפזרו לדרכם.

בבלם, לעומת מנאוס, התחלנו ברגל ימין. הגענו לשם בצאת השבת. עם בואי למלון, התקשרתי מיד אל ראש הקהילה, שהיה צריך להיות איש הקשר שלנו. הוא דיבר רק פורטוגזית, אבל ביקשני להמתין והלך לקרוא לשכנתו הדוברת אנגלית. בעזרת מתורגמנית זו נודע לי, כי בדיוק בערב זה מתקיימת מסיבה של הוועד הארצי של ה"פיוניאראס" (החלוצות), בה ישתתף גם שגריר ישראל. ראש הקהילה הזמין אותנו והבטיח לשלוח מכונית לקחת אותנו לשם.

נתקבלנו בשמחה גדולה. התברר שהמרצה הראשי לערב זה, נציג אל-על בברזיל, איננו אלא ב"ר, חבר ברור-חיל לשעבר. הקונסול הרשמי בריו, שאף הוא היה נוכח, לא היה אלא אפרים ד', מיוצאי התנועה במצרים וחבר הגרעין שקיבלתי במרסיי בשנת 1949; אשתו של השגריר שירתה בזמנו בחטיבת הנגב של הפלמ"ח והשתתפה בהקמת המשלט בברור-חיל. יונה ואני הפכנו מרכז ההתעניינות של המסיבה. לאחר הנאומים והופעת הנוער המקומי בשירה ובריקודים (רובם ככולם בעלי ארשת פנים אינדיאנית), נערכה מסיבת קוקטייל. יכולנו אז, תוך שתייה ואכילה כיד המלך, לסגור עניינים בעזרתם של חברינו; סוכם שהרב, הדובר צרפתי, ישמש לנו מקשר ומתורגמן, ובעזרתו נקיים את הקשר עם ועד הקהילה, כי רק באמצעות ועד זה אפשר לבצע פעילות כלשהי בקרב הציבור. שלוש מאות משפחות, שהיגרו ממרוקו בסוף המאה הקודמת, היוו את כל הקהילה.

למחרת בבוקר הופענו כמתוכנן בביתו של הרב. מצאנו אותו לבוש תחתונים בלבד, ומתקתק במכונת כתיבה. "זה בסדר, זה בסדר," אמר לנו, "היכנסו, היכנסו בבקשה." באווירה בלתי פורמאלית זו (??) הסברתי לו את מטרת בואנו. מיד חשתי בהתפתחות מין עיונות ביחסים בינינו, כי חשש כנראה מהתחרות בין פעילותנו לבין הפעילויות שהוא יזם (מועדון, בית הכנסת, קבוצות נוער לשנת לימודים בארץ ועוד). אבל הוא, כמו הברזילאים האחרים שנכשלנו אתם בשליחותנו, הסווה את התנגדותו בלבביות. ובאדיבות כה כובשות, שהיינו בטוחים שהוא אוהד את מטרתנו.

הוא ציווה על המשרתת שלו להביא לנו משקאות קרים והזמין אותנו לישיבת הוועד, שנועדה למחרת בערב במועדון הקהילה.

הגענו למועדון עשר דקות לפני השעה היעודה. הוא היה פתוח, מואר וריק... לא היתה בו נפש חיה; בסוף המועדון מצאנו שלוש דלתות... נעולות!! המתנו למעלה משעה בידענו את הקושי לדייק בברזיל; איש לא נכנס ואיש לא יצא. דממת מוות אפפה את מועדון הרפאים הזה, ולא הבנו את פשר פתיחתו והארתו...

למחרת חזרנו אל הרב. מצאנו אותו שוכב במיטה, בתחתונים הנצחיים שלו ו... נותן שיעור בעברית לנערה מקומית. הוא הזעיף את פניו: "למה לא באתם?" שאל; הסברנו לו שכן היינו והמתנו שעה ארוכה. הוא טען שהוועד התאסף באחד החדרים שבסוף האולם (לא שמענו ולא ראינו) וישבו שם עד חצות. לא יכולנו להפריך את דבריו, וכאשר בישר לנו שהישיבה הבאה תתקיים רק בעוד שבועיים – הבנו כי אין לנו מה לעשות בבלם.

ארונו את מזוודתינו וטסנו לברזיליה.

בברזיליה הצטמצמה משימתי בגביית הסכום של \$ 30,000, שמר ג' התחייב לתרום להרחבת משק הילדים שלנו. מר ג' ביקר בברור-חיל, ובמקרה באותו היום הגיע לשיחה השגריר המיועד שלנו לברזיל. בנוכחותו הובטחה התרומה. על כן תפקידי היה פשוט למד; הוטל עלי, בסיועו של השגריר, להזכיר למר ג' את הבטחתו ולקבל את ההמחאה. התברר לי, ותיווכחו בזאת בהמשך, כי בין ההבטחות והביצוע רב המרחק.

הגענו לברזיליה לפנות ערב; במלון הזמנתי מיד מקום לסיור לילי בעיר. למזלנו, במקום סיור מאורגן לעשרות תיירים, קיבלנו באותו המחיר סיור פרטי במכונית עם נהג. הוא הסיע אותנו אל כל האתרים המעניינים של העיר. זו, בנוסף להיותה פנינה ארכיטקטונית, תוכננה בצורה מעניינת ביותר. הסיור הסתיים במסעדה מפוארת (כלולה במחיר), שם לראשונה עשינו הכרה עם הרודיזיו.

נהג שלנו הושיב אותנו ליד השולחן והודיע לנו שיחזור בעוד כמה דקות. הופיע פתאום מלצר אחד, ובלי אומר הניח על שולחננו שלוש קערות מלאות אורז, שעועית וציפס. הוא הגיש לנו את המשקה שהזמנו (בירה), ומיד חזר כאשר בידו חרב ארוכה וכנפי עוף צלויים מושחלות לכל אורכה. בצורה אלגנטית הוא החליק לנו כנף לצלחת של כל אחד מאתנו. מילאנו את צלחותינו באורז, שעועית וטוגנים ואכלנו את כנף העוף בפליאה על שבמסעדה כה מפוארת מגישים סוג מזון זה. רק גמרנו אותה, והופיע שוב המלצר ובידו חרב אחרת מלאה נקניקיות. שוב החלפנו מבט ספקני לגבי טיב המסעדה, אבל זללנו אורז, שעועית וטוגנים. טרם גמרנו את הנקניקיה, כאשר הופיע המלצר עם חרב נוספת, ועליה קוביות של בשר לבן מצוין. התפריט השתפר, אבל אנחנו היינו קרובים לשובע מרוב אורז, שעועית ותפוחי-

אדמה. בפעם הרביעית הופיע המלצר עם חרב הנושאת שוק כבש צלויה, ובסכין מבהיקה וארוכה פרס אל תוך צלחותינו פרוסת בשר ריחנית. אז ורק אז הופיע הנהג שלנו; למרות כל הפצרותינו, הוא מיאן לקבל מן הבשר הזה. "אני רוצה קודם כל לראות מה יש עוד", אמר. את הבשר שלנו אכלנו רק מתוך פינוק; לא היינו רעבים כבר מזמן... אז הופיע המלצר עם חרב ועליה ה...בשר!!! אבל אנחנו לא יכולנו יותר. לעומתנו ביקש הנהג עוד פרוסה ועוד פרוסה... והמלצר התחנן (בלעג מסותר) שגם אנו ניקח... אבל לא יכולנו יותר...

למחרת הלכנו לשגרירות וגילינו שהמזכיר הראשון איננו אלא חבר קיבוץ חצרים לשעבר, שלפני שנים רבות גר בברור-חיל לצורך עיבודן של אדמות חצרים הסמוכות. הוא מסר לנו שהשגריר איננו אבל יגיע למחרת, וכי ביום שלאחר מכן אנו מוזמנים עם כל סגל השגרירות לארוחת הצהריים אצל מר ג', שם נוכל להעלות את בקשותינו.

בשעה היעודה באנו אל ביתו של מר ג' בשכונת היוקרה של ברזיליה, שכונת הווילות. בתוך גן רחבי-ידיים נבנו בצורת "ח" שלוש וילות מפוארות; זו של מר ג', השנייה של בנו והשלישית לאירוח אורחים.

נתקבלנו בוו האחרונה, המרוהטת ברוב פאר. במשך שעה ארוכה קיימנו שיחה ערה עם אנשי הסגל ועם המארחים, שדיברו צרפתית רהוטה. לאחר ארוחת הצהריים, שהוגשה על-ידי צבא של משרתים, התבודדנו עם השגריר ועם מר ג' כדי לסגור את ענייננו.

כאן נתאכזבו קשות. מר ג' סיפר לנו על הקשיים הכלכליים העוברים על מפעלו; הוא נאלץ לפטר כ-300 עובדים; בנוסף לכך הסתבך בסכומים כבדים בבניית בית הכנסת והמועדון של קהילת ברזיליה, כך שכרגע איננו יכול לעמוד בהבטחתו לנו. הוא הבין את אכזבתי, לכן היה בכל זאת מוכן לתת לי מפרעה של... \$ 300. השגריר, לדאבונו, אישר את המצב, כך שלא נותר לי אלא לדחות בנימוס את הצעתו "הנדיבה" והבטחתי לו כי נחזור אליו כאשר מצבו ישתפר.

משם הגענו לסן-פאולו אחרי עשרה ימים עקרים למדי בברזיל (על תרומתו של מר ח' לא ידענו עדיין). נתקבלנו על-ידי ראש הוועד למען המרכז הקהילתי כמו "חזירים בחצר של חסידים". התברר שהגענו באמצע תקופת הבחירות להסתדרות הציונית שם. כל חברינו היו שקועים במערכה זו עד צוואר, כי עם העברת השלטון בארץ לליכוד, נתערער מעמדם. דב צמיר שלנו הזועק לברזיל, בזמן שהיינו בניוירוק. הוא עשה כמיטב יכולתו והפעיל את כל השפעתו כדי להקטין ככל האפשר את השינוי, שאיים על מאזן הכוחות בפרדציה. ברור היה לכולם, כי חברינו לא יכלו להקדיש מזמנם גם לפעילות המגבית שלנו.

תקוותי היחידה היתה – הבטחתו של מר א' בעת ביקורו בברור-חיל; ביקשתי את ראש הוועד שלנו לקבוע אתו מועד לפגישה ולהשתתף רק בשיחה הראשונה, לצורך תיאום בלבד. מאחר שבינתיים הגיעה התרומה ממנאוס, וקרני עלתה בעיניו בשל כך, הוא הסכים לצעד זה.

הפגישה עם מר א' היתה יותר ממאכזבת. עד כמה שהיה חביב ונחמד בעת ביקורו אצלנו, כך נעשה קר ומסוגר במפגש שקיימנו במשרדו. התברר לנו לאחר מכן, שכאשר נודע לחוגים הדתיים בארץ, הזוכים לתרומותיו הנדיבות, כי קם להם מתחרה, הם עשו את הכל כדי להניא אותו מלשתף אתנו פעולה.

סיפרו לו שבקיבוץ אוכלים טרף, שאנו אנטי-דתיים, שמקיימים אהבה חופשית

ושבנינו לא נימולים. הם הוסיפו על כך מיני "מטעמים", שהביאוהו להחלטה נחושה לא לקיים אתנו כל קשר, אפילו לא מרחוק. לאחר שעות של פיוס ושידול הוא הסכים כי בנו, המרכז את חלוקת המעשר שלו, הוא אשר יפעל כמקשר בינינו; אבל מחוץ לכמה ארוחות ערב חגיגיות לא יצא מזה דבר.

יונה ואני נשארנו תקועים... אבל אם כבר היינו שם, החלטתי שנוצל את יתרת הוויזה שלנו ואנסה לעשות משהו. לבסוף חזרנו הביתה עם קרוב ל-300,000\$. זה לא היה פשוט... כפי שמצטיירת התמונה עד כה, שטח פעילות זה הוא בוגדני ביותר. ביקרתי אצל 110 אישים שונים וניסיתי להתרימם. רק 10 נענו. האחרים הצליחו בטקטיקות ובתחבולות שונות להוציא אותנו מביתם – בנימוס, בידידות, ובהרגשה שאין מי שדואג יותר לעניינינו מאשר הם.

בנוסף לכך לא יכולתי להסתמך על עזרתו הפעילה של הוועד למען ברור-חיל. הם אמנם רצו לעזור, אבל העומס הרב של הבחירות והתחייבויותיהם האחרות סייגו את נכונותם לסייע לי. בנוסף לכך אחדים מהם חסמו לפני את הדרך אל אישים מסוימים, שנחשבו בעיניהם כ"שטח ציד פרטי" לצורך קבלת תרומות למוסדות שהם ייצגו.

התרומה הגדולה ביותר שקיבלתי – היא לבדה הגיעה ל-150,000\$ – הושגה בדרך עקיפה. מר ה' היה עשיר מופלג. כאשר נפטר, התברר כי ציווה 10% מרכושו למדינת ישראל. יורשיו לא ביצעו מעולם הוראה זו. הגעתי אל אלמנתו בעזרת אחד מחברינו לשעבר, שירד לברזיל. רק אז הצטרף אלינו ראש הוועד שלנו, והוא הצליח לקבל עבורנו מתנה בעלת ערך רב: דירה בבניין חדש במרכז העיר. מכירתה הכניסה לנו את הסכום שהזכרתי קודם.

צרה אחרת שליוותה אותי לכל מקום היתה: ריבוי המוסדות הישראליים המפעילים שם מגביות משלהם. הסיפור הבא הוא דוגמה טיפוסית של הפעילות הזאת. היינו בריו והוזמנו על-ידי מיכאל מ' לארוחת ערב בביתו, ימים מספר אחרי נישואי בתו. כאשר הגענו לשם, מצאנו אותו יושב בחברת קרוב משפחה, רב מנטורי-קרתא. מיכאל הביע את צערו שלא היה יכול להכין ארוחה ברמת כשרות הדרושה לרב, ולכן הסתפקנו בערב זה בעוגות ובפירות. לא נורא! אבל הרב התחיל בדרשה ארוכה לכבוד הזוג הצעיר, ולא הפסיק עד אשר דחפו המחאה שמנה לידו, ואותו – אל מחוץ לבית.

חודש ימים לאחר מכן ישבנו בקוריטיבה, אלף קילומטר משם, במשרדו של תורם, ששכנעתי אותו לתרום \$ 10,000 לבניית כיתה במרכז שלנו; עוד אנו שקועים בהכנת חווה, נפתחה הדלת, ובלי שהיות נכנס הרב שלנו ותיק עב-כרס בידו. הוא שואל בידישי: "אפשר להיכנס?" – "לא עכשיו", אומרים לו, "אנחנו באמצע עניין חשוב". הרב מרים יד אל לבו ומפגין ראשית התעלפות... מיד מושיבים אותו על כיסא, מגישים לו כוס מים והוא מתאושש. אבל אם הוא כבר יושב, הוא פותח את תיקו ומוציא אלבום תמונות של מוסד ילדים שהוא מייצג ומבקש תרומה של \$ 100 כפי שכתוב על קלף, שהוכן מראש על שמו של התורם שלנו.

"לא", אומר בעל הבית, "רק \$ 20!!" הרב פותח שוב את תיקו, מוציא קלף של \$ 20, מברך קצרות את כל הנוכחים ורץ אל המונית הממתינה לו בחוץ, כי עליו לסיים את מכסתו היומית (את התקפת הלב, שכחו מזמן...).

המונים שכמותו מסתובבים בברזיל והופכים למטרד לא קטן. שיטות ההתחמקויות של התורמים בפוטנציה היו שונות ומגוונות ביותר. אציין כאן מספר דוגמאות בין עשרות הסירובים שקיבלתי:

- משפחתנו בונה בית כנסת, ובמשך חמש השנים הקרובות לא נוכל לתרום לכל מטרה אחרת.
- אינני רוצה לתרום כאן; אתרום כאשר אהיה בארץ בעוד חודשיים.
- אין לי כיום כסף נזיל פנוי. קח היום 1,000 \$ וגמרנו עניין או 20,000 \$ בעוד חצי שנה (מובן שלא קיבלנו לא את זה ולא את זה).
- אני היום ברוגז אתכם, כי לא הסכמתם לקבל את אחייני המפגר לחברות במשקכם. חזרו בעוד כמה חודשים כאשר אָרְגַע...
- אני יכול לתת לכם היום 5,000 \$, אבל אני רוצה לתת לכם יותר בעזרת יתר בני משפחתי. תנו לי שבועיים ואגייס 20,000 \$ (לא דובים ולא יער).
- אני לא רוצה לתרום לבדי. בואו בשבת לבית הכנסת ונתרים את הציבור...
- אני תורם רק למוסדות ברזילאיים... (אבל כאשר בא ארצה ורצה להתקבל בכבוד, תרם סכום הגון למוסדות הלאומיים).
- לי אין כסף... לחבני יש הרבה, אבל אינני יכול לבקש מהם...
- אמנם הבטחתי, אבל מצבי כיום כה גרוע, שלא אוכל למלא את הבטחתי; אולי בעוד כמה חודשים... (מספר ימים לאחר מכן התפרסם שהפסיד בקלפים יותר מ-10,000 \$).
- שמי רשום אצל הוועד שלכם; אל דאגה, תרומתי תגיע אליכם... (אנחנו עדיין מצפים לה).
- מי אמר שאני הבטחתי?! הוא בוודאי לא הבין אותי... כל אלה נאמרו בבתים או במשרדים מפוארים. היו כאלה שלא בושו מן התרגיל הבא: "השאר נא לי את החומר שלכם, כדי שאעניין בו, וחזור אלי בשבוע הבא." ו"בשבוע הבא" נתבשרתי, כי נסע לחו"ל למספר שבועות.
- היו כאלה שסברו כי באמצעות ארוחה חגיגית במסעדה מפוארת ייפרדו ממני כידידים, ולא ייאלצו לתרום סכום, שלא ניתן לנכותו ממס הכנסה; הוזמנו גם לבתיים המפוארים; שטח הדירה לא היה מעולם קטן מ-500 מ"ר (כולל שטח של 20 מ"ר בשביל המשרתים, שבכוונה לא טויח ולא רוצף; המעלית המיוחדת למשרתים אף היא פעלה במחצית המהירות, למען ידעו המשרתים את מקומם...).
- פערי העוני וההכנסה היו מהרידים; מחירי המזון והביגוד, בהשוואה למחירים בישראל, היו מפתיעים. חוסר ההתחשבות בערך האדם והסגידה לכסף היו כה מנוגדים לערכי חיינו, שיונה ואני לא הצטערנו לטוס הביתה, משפקע תוקפה של הוויזה שלנו.
- לפני צאתנו מסך-פאולו הזמנתי את עצמי אל מר א', שהיה למעשה יוזם נסיעתנו. כנקמה מתוקה לחוסר שיתוף הפעולה מצידו לאחר מכן, בישרתי לו, שבלי עזרתו הצלחתי לגייס סכום הגון. הודיתי לו על ההזדמנות שיצר עבורנו לבקר בברזיל, דבר שאולי לעולם לא היה קורה אלמלא פגישתנו בברור-חיל.